

TÜRKİYE-AZERBAJCAN İLİŞKİLERİ VE NAHCIVAN¹

Yayın Geliş Tarihi: 13.05.2024

Yayınlanma Tarihi: 30.06.2024

Kerem KARABULUT² Dursun Engin KARABULUT³

Özet

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişki tarihin her döneminde kardeşlik ilişkisi şeklinde olmuştur. Özellikle 1918 Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasındaki gelişmeler ve Osmanlı İmparatorluğunun Azerbaycan'da desteği bunu doğrulamaktadır. Türkiye-Azerbaycan ilişkileri Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1923 de kurulduktan sonra da aynı düzeyde devam etmiştir. Özellikle Cumhuriyetin kuruluş mücadelesinde Azerbaycan'ın Türkiye'ye verdiği destekler çok önemlidir. Tarihi süreç içerisinde iki ülke liderlerinin yaptıkları her konuşma Türkiye ve Azerbaycan'ın kardeş olduğu hakkındadır. Bu ilişkinin en son ortaya çıkardığı sonuç ise Karabağ Zaferi olmuştur. Karabağ zaferi sonrasında Türkiye ve Azerbaycan açısından bölgede etkinliği artıracak gelişme de Zengezur Koridorunun açılacak olmasıdır. Yaşanan tüm gelişmeler Nahcivan'ı ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışma ile hem Türkiye-Azerbaycan ilişkileri değerlendirilmekte hem de Nahcivan'ın önemi analiz edilmeğe çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ve Azerbaycan, Nahcivan, Zengezur, Bölgesel Gelişmeler, Kafkasya

TÜRKİYE-AZERBAJCAN RELATIONS AND NAHCIVAN

Abstract

The relationship between Türkiye and Azerbaijan has been a brotherly relationship in every period of history. Especially the developments during the establishment of the Republic of Azerbaijan in 1918 and the support of the Ottoman Empire in Azerbaijan confirm this. Türkiye-Azerbaijan relations continued at the same level after the Republic of Turkey was established in 1923. The support given by Azerbaijan to Turkey, especially in the struggle for the establishment of the Republic, is very important. Throughout history, every speech made by the leaders of the two countries is about Türkiye and Azerbaijan being brothers. The last result of this relationship was the Karabakh Victory. After the Karabakh victory, another development that will increase the effectiveness of Türkiye and Azerbaijan in the region is the opening of the Zangezur Corridor. All the developments bring Nakhchivan to the forefront. With this study, Türkiye-Azerbaijan relations are evaluated and the importance of Nakhchivan is tried to be analyzed.

Keywords: : Türkiye and Azerbaijan, Nakhchivan, Zangezur, Regional Developments, Caucasus.

Giriş

Türkiye ve Azerbaycan ilişkilerinin mana ve önemini ortaya koyan her iki ülke öncülerinin tarihi sözlerini anımsatmak ilişkilerin derinlik açısından aynı zamanda gücü bakımından anlaşılmasını basitleştirecektir.

¹ Çalışma Dursun Engin Karabulut'un "Türkiye-Azerbaycan Sosyo-Ekonomik İlişkileri ve Karabağ Değerlendirmesi" Adlı Yüksek Lisans Tezi ve Kerem Karabulut'un köşe yazılarının derlenmesi ile oluşturulmuştur

² Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

³ İktisat Bilim Uzmanı.

Mehmet Emin Resulzade; “Azerbaycan Cumhuriyeti âlem-i İslâmda teşekkül eden ilk Cumhuriyettir. Bu Cumhuriyet aynı zamanda bir Türk Cumhuriyetidir.; tabiri değerle, küçük Türkiye’dir” diyor ve ekliyor: “Küçük Türkiye halkı ile büyük Türkiye halkı arasındaki münasebet iki kardeş münasebeti kadar samimanedir. . . Azerbaycan meselesi aynı zamanda Türkiye için yaşamsal önemde olan Kafkasya meselesinin de bir parçasıdır”.

Haydar Aliyev; “Biz İki Devlet Bir Milletiz”. 1993 yılında söylediği bu söz ile her ülkenin kendine özgü sınırları olsa da, “savaşta ve barışta birlik” olunacağını da vurgusu yapılmaktadır.

Neriman Nerimanov; 17 Mart 1921’de Mustafa Kemal Atatürk’ün borç isteği yönünde; devam eden bağımsızlık savaşı süresince her ay altmış iki sistem petrol ve üç vagon kerosin yollanması ve ilk aşamada 500 kilogram altın verilmesi kararlaştırıldıktan sonra; Nerimanov’un yanıt mektubundaki yazı şöyledir; “Paşam, Türk milletinde bir anane vardır; kardeş kardeşe borç vermez, kardeş, her durumda kardeşinin elinden tutar. Biz kardeş halklarız, her zaman ve her şartta birbirimizin elinden tutacağız, bugün yaptığımız bir kardeşin yaptığından başka bir şey değildir”. Önemli derinlik içeren bu söz bu kez Türkiye tarafınca 27 Eylül 2020 tarihinde Ermenilerin Azerbaycan topraklarını işgal etmesi kararı Azerbaycan’ın vermiş olduğu yanıtta bir bütün olarak Azerbaycan’ın yanında yer alınmasıyla yerine getirilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk; “Azerbaycan’ın kederi kederimiz, sevinci sevincimizdir” demiştir. Bundan başka Azerbaycan’ın taşıdığı önemi vurgulamak için de 18 Kasım 1921’de Azerbaycan Büyükelçiliği’nin açılışında dile getirdiği; “Azerbaycan Asya’daki kardeş hükümet ve milletler için bir temas ve ilerleme noktasıdır. . .” ifadelerini söylemiştir.

Her iki ülke öcülerinin söylediklerinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye ile Azerbaycan’ı yalnızca iki devlet gibi düşünmek doğru olmayacaktır. Bu iki bağımsızlığı kazanmış devlet arasındaki birliktelikler iki devletin arasındaki uluslararası birlikteliğin ilerisindedir. Aralarındaki birliktelik, bir anlamda varoluşsal ve bir beden iki ayrı coğrafyadaki varlığı üstüne kurulmuştur. Bunları elde etmek için; aynı ulustan olmaları, din tarih, gaye, dil ve ekonomik güç donanması şeklindeki özelliklerdir. Ortak olan bu özellikler karşılıklı her iki ülkenin de düşman veya düşmanları da aynıdır. Önemli ortak düşman Ermenistan’dır ve her iki ülke dış kaynaklı yardımla bu ortak düşmana karşı beraber hareket etmektedirler. Türkiye ve Azerbaycan’ın bu gidişatı, ilerleyen dönemlerde dünya ve bölge toplumlarının huzur, güvence ve refah içinde yaşamalarını devam ettirecek en önemli husustur.

Bu çalışma ile Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ekonomik, eğitim, turizm ve askeri ilişkiler hakkında kısa bilgiler verilmekte ve Nahçıvan’ın önemi kısaca vurgulanmaktadır.

Türkiye - Azerbaycan Ekonomik İlişkileri

Azerbaycan, Kafkasya bölgesinde Türkiye’nin en önemli ekonomik ortağı olmuş, aralarında ekonomik ve ticari ilişkiler 1 Kasım 1992 tarihli “Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması” kapsamında başlamıştır. 16 Ağustos 2010 tarihinde imzalanan geniş kapsamlı Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması ile ilişkilerin özelliği derinleştirilmiş, 15 Eylül 2010 tarihinde ise iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi’nin kurulmasına ilişkin Ortak Bildirinin imzalanmasıyla stratejik ilişkilere farklı bir boyut kazandırılmıştır. Bu gelişmeler

ikili ekonomik ilişkilerin yasal altyapısı açısından da önemli olmuştur (Aslanlı, 2018: 16). Türkiye ve Azerbaycan'da ticari sektöründe çalışan firmalar yapılan anket çalışmasında (Bedir vd, 2013), Türkiye ve Azerbaycan kelimeleri söylenince akıllarına hangi kelimelerin geldiği sorulduğunda, karşılıklı olarak vurgulanan “dostluk, kardeşlik, yakınlık ve Atatürk” kelimeleri olmaktadır.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ekonomik ilişkiler karşılıklı yatırımlar, ikili ticaret, bölgesel ve küresel nitelikli enerji ve ulaştırma projeleri gibi faaliyetlerden oluşmaktadır.

2019 yılında Türkiye Azerbaycan'a ortalama 2 milyar dolar ihracat ve 411 milyon dolar da ithalat yapmıştır (Yesiligidir, 2020). Birbirini ayrılmayan kardeş gibi gören iki ülke yıllar itibarıyla ortalama 2,5-3 milyar dolarlık bir ticaret büyüklüğüne sahiptirler.

Türkiye'nin Azerbaycan'a sattığı önemli ürünler arasında demir/çelikten aksamı, mobilya, çeşitli inşaat malzemeleri, değerli metaller, Azerbaycan'dan ithal edilen temel ürünler işlenmemiş etilen polimerleri (ilk şekillerde), alüminyum, asitlik petrol yağları, hayvan derileri, hidrokarbonlar, petrol gazları ve farklı gazlı hidrokarbonlar, pamuk ipliği, işlenmemiş kurşun ve farklı ürünler teşkil edilmektedir.

Türkiye, Azerbaycan'ın doğalgaz ve petrol kaynaklarını dünya piyasalarına ulaşması projelerinde mühim roller üstlenmiştir. Bakü-Tiflis-Erzurum (Şahdeniz) Doğalgaz ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol (BTC) Boru Hatları bu projelerin başında gelir. Azerbaycan ve Türkiye karşılıklı olarak planladığı bu projelerde somut girişimler yapılmış, BTC Ham Petrol Boru Hattının inşasına Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Mayıs 2003 tarihinde adım atılmıştır. (Dummuş, 2018: 2577). Şahdeniz'den çıkarılan doğal gaz ise, 2019 yılından beri TANAP ile Türkiye'ye, buradan da Avrupa'ya taşınması gerçekleşmektedir.

Türkiye-Azerbaycan arasındaki ticari ilişkilerde yıllar içerisinde gittikçe artan bir seyir olmaktadır. 2003 yılında Azerbaycan'ın ihracatında 6, ithalatında ise 5. sırada yer alan Türkiye, 2010 yılında 1. sıraya çıkmış, 2017 yılında ise 2. sırada yer almıştır. Diğer yıllar da incelendiğinde, Türkiye'nin kimi yıllar 1, kimi yıllarda 2. sırada yer aldığı görülmektedir.

Özellikle Karabağ topraklarının Ermenistan askerlerinden temizlenmesinden sonra Türkiye-Azerbaycan dış ticaretinin tekrar 1. sıraya yerleşeceğini söylemek mümkündür. Özellikle Türkiye'nin Azerbaycan'a askeri teknoloji ihracında önemli bir artış olacağı, diğer ürünlerde ise Azerbaycan'ın tamamen Türkiye'yi tercih etme yönünde bir irade kullanacağı söylenebilir.

Sonuç olarak Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin özellikle 2000'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme gösterdiği izlenmektedir. Türkiye, Azerbaycan'daki sermaye yatırımları kapsamında en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren on sene içinde Azerbaycan'da kurulan binden fazla Türk sermayeli şirket bulunmaktadır. Halen devam eden bu firmaların yarısı etkin vaziyettedir. Bugün Azerbaycan'da Türk işletmelerinin doğrudan yatırımları 3 milyar dolara erişmiştir. Enerji sektörü dışındaki sektörlerde meydana getirilen yatırımlar bakımından Türk firmaları Azerbaycan ekonomisinde büyük bir öneme sahiptir (Sakar, 2018: 1067).

Türkiye ve Azerbaycan'da ticari sektöründe çalışan firmalar yapılan anket çalışmasında (Bedir vd, 2013), Türkiye ve Azerbaycan kelimeleri söylenince akıllarına hangi kelimelerin geldiği sorulduğunda, karşılıklı olarak vurgulanan “dostluk, kardeşlik, yakınlık ve Atatürk” kelimeleri olmaktadır.

Türkiye– Azerbaycan Eğitim İlişkileri

Azerbaycan'ın bağımsızlığından sonra iki kardeş ülke arasında sözleşme ve protokoller imzalanmıştır. Bununla da eğitim alanındaki işbirlikleri için gerekli olan yasal altyapı oluşturulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı arasında 1992'de “Eğitim Alanında İşbirliği” ile ilgili sözleşme, Şubat 1994'te iki ülke arasında “Bilim, Teknoloji, Sosyal, Kültürel ve Ekonomi Alanlarında Kapsamlı İşbirliği” ile ilgili sözleşme ve 1997 senesinin mart ayında ise her iki ülkenin eğitim bakanlıkları arasında “Eğitim ve Bilim Alanlarında İşbirliği” ile ilgili protokol imzalanmıştır (Novruzov, 2012: 137).

Türk Cumhuriyetlerinin ve topluluklarının, nitelikli insan gücü gereksinimini tamamlamaya yardımcı olmak, Türk dünyası ile devamlı bir dostluk ve kardeşlik köprüsü oluşturmak ve karşılıklı ilişkileri devamlı hale getirerek büyük bir birlik kurmak amacıyla 1992 tarihinde 5 ülkeyle (Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan,) yürütülen Büyük Öğrenci Projesi (BÖP), zamanla 57 devlet ve topluluğun içinde bulunduğu bir burs programı özelliği kazanmıştır. Büyük Öğrenci Projesi niteliğinde diğer Türkiye Cumhuriyetlerinden olduğu gibi Azerbaycan'dan da Türkiye'ye eğitim amaçlı (lisans, yüksek lisans ve doktora) öğrenci gelmektedir. 2018-2019 verilerine göre Türk Cumhuriyetleri içerisinde Türkiye'ye eğitim amacıyla gelen 19 bin 383 öğrenciyle Azerbaycanlı öğrenci vardır. Türk Cumhuriyetleri içerisinde Türkiye'ye eğitim amacıyla gelen öğrencilerin ortalama %11'i Azerbaycanlıdır. Türkiye ile Sosyal Güvenlik Anlaşması olan ülkeler içerisinde Azerbaycan'da dahildir. Vatandaş oldukları ülkelerdeki sosyal güvenceleri olan uluslararası öğrenciler sağlık sigortası yönünden de avantajlılardır. Bu avantajlı olan öğrenciler, ülkelerinden edindikleri sağlık yardım hakkı dökümanlarının bir örneğini bağlı oldukları sosyal güvenlik il müdürlüğüne ve öğrenim gördükleri üniversiteye vermeleri halinde genel sağlık sigortalarını aktif hale getirebilmektedirler. Aynı zamanda Azerbaycan'da da Türkiye vatandaşları burslu veya kendi olanakları ile eğitim almaktadırlar (Novruzov, 2012: 149).

Türkiye– Azerbaycan Turizm İlişkileri

Azerbaycan eski kültürü ve zengin tarihi olan bir ülkedir. Topraklarında 6000'den aşkın tarihi, mimari yapıtlara sahiptir. Ateşe tapma, ilkel insanların kaya üstü resimleri, görkemli kale duvarları, ibadethaneler ve kuleler, İslam kültürü sürecinin büyük sarayları, itinayla yapılmış geniş kervansarayları, Memorial ayın ve farklı yapılar ziyaretçiler için ilgi çekici olmaktadır. Türkiye'den, Azerbaycan'a 2019 yılında 316.000 kişinin gitmesiyle, ülkeye giden Türk turistlerin içerisinde 8. ülke olmuştur. Türkiye ve Azerbaycan, turizm kapsamındaki işbirliği çalışmaları sürdürmektedir. Modern projelerin geçmiş olduğu hatlar veya temsil etmiş olduğu bölgeler üstünden turizm projeleri ve yeni kültürel projeler meydana getirmek için farklı çalışmalar yapılmaktadır. 2019 senesinde Azerbaycan'dan Türkiye'ye toplamda 901.723 kişi gelmiştir. Sayının fazla olma nedeni, çoğunlukla aynı kişilerin bir yıl içinde ülkeye birçok kez giriş çıkış yapmalarıdır. Azerbaycan 2016 yılını ‘turizm yılı’ ilan etmiş ve Türkiye ile aralarında bulunan ilişkileri, turizm

sektörüne yansıtmak için Türkiye’de turizm elçiliği açmıştır. Azerbaycan, temsilcilik vasıtasıyla ‘Sen de Azerbaycan’ı gör’ sloganıyla, Türk turistleri ülkesine çekmeyi planlamaktadır. Dönemin Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Nazim Samadov bir konuşma yaparak “Türkiye’de açılan temsilciliğin kendileri için çok önemli olduğunu söylemiştir. Türkiye ve Azerbaycan aralarındaki turizm sektörünü geliştirmek için hem fikir olmuştur. Türkiye’ye gelen turistlerin %15’ini Azerbaycan vatandaşları; Azerbaycan’a gelen turistlerin %15’ini de Türk vatandaşları oluşturmaktadır. İstenilen düzeyde olmayan bu oran artırılabilir. Türkiye’de yapılan tanıtımlar bizim için her zaman önemlidir. Buna örnek olarak 2003 yılından beri her sene EMITT Fuarı’nda Bakanlık olarak temsil edilmemizi gösterebilirim. Bu Türkiye’deki tanıtımımızın en önemli kısmını oluşturuyordu, ancak bununla yetinmeyip bir adım daha ileriye taşıma karar aldık.” sözleriyle iki ülkenin karşılıklı olarak turizm sektöründe ileriye dönük yatırım planları olduğunu kesin bir şekilde söylemiştir (Tanıtım Atağı, 2016).

Dünyanın farklı ülkelerinden Azerbaycan’a gelen turistlerin % 30,5’i iş, % 33,1’i eğlence ve gezi ve % 31,6’sı ise akraba ziyareti amacıyla gelmektedir. Azerbaycan’dan Türkiye’ye ise gezi, eğlence, sportif ve kültürel amaçlar, arkadaş ve akraba ziyareti, alışveriş, iş, transit geçit, dini ve diğer amaçlar için gelmektedirler (Azpromo, 2014: 91).

Son olarak Eylül 2019 tarihinden itibaren iki ülke arasında karşılıklı olarak vizesiz seyahat imkânı tanınmıştır. 1 Nisan 2021 yılında iki ülke arasında karşılıklı olarak pasaportsuz seyahat imkânı tanınmıştır.

Türkiye – Azerbaycan Askeri İlişkileri

Karadeniz’den Hazar’a uzanan coğrafyada, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakların varoluşu her daim güçlü devletlerin dikkatini çekmiştir. Bu açıdan bölgede egemenliği sağlamak uğruna mücadele verildiği ve zor koşullar altında da olsa burada yaşayan halklar işgal altında yaşamayı kabul etmeyerek, her zaman askeri ittifaklar kurarak, barış ve savaş döneminde güvenliğin sağlanmasına çaba göstermişlerdir. Bu açıdan dost ve müttefik olan Azerbaycan ve Türkiye bu bağlamda, tarih boyunca da birbirine destek olmuş, zor zamanlarda dahi askeri yardımlarını sağlamıştır.

Türkiye ve Azerbaycan arasındaki resmi olarak askeri alanda işbirliği konusu ilk defa 25 Ocak 1992’de Ankara’ya gelen Azerbaycan yetkilisinin basın konuşmasında “...Acilen Azerbaycan’ı savunmak üzere ordu kumaları gerektiğini, bu konuda Türk yetkililerle görüştüğünü ve Türkiye’nin bu konuda yardımcı olacağını...” sözleriyle başlamıştır. 11 Ağustos 1992’de “Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşmanın sonucu olarak 1994’ten itibaren Azerbaycanlı askeri personele Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Eğitim Kuruluşlarında eğitim vermeye başlanmıştır. 4 Ekim 1994 tarihinde ise Türkiye ve Azerbaycan İçişleri Bakanlıkları arasında “Güvenlik İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır. 10 Haziran 1996 tarihinde ise iki ülke arasında “Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır (Abbaszade, 2018: 71).

1999 yılıyla birlikte karşılıklı askeri ilişkilerde Türkiye’nin Azerbaycan’a beklentisiz yaptığı yardımlara ait fazla sayıdaki protokol ve anlaşmaların imzalanması ilgi çekmiştir. 2000’de Türkiye’nin Azerbaycan’a TCG AB-34 (P-134) tipi iki askeri hücum botunu hibe etmesine ilişkin protokol imzalanmış ve botlar kısa sürede Azerbaycan’a teslim edilmiştir. İki devlet arasında askeri alandaki bağlantılar neticesinde “Azerbaycan Hükümeti ile Türkiye Hükümeti Arasında Karşılıksız Askeri Yardım” anlaşması ve “Azerbaycan Savunma Bakanlığı ile Türkiye Genelkurmay

Başkanlığı Arasında Mali Yardım” protokolü imzalanmıştır. İmzalanan protokol ve anlaşma, Türkiye’nin Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri’ne 3 milyon dolar miktarda katkı yapacağını belirtmiştir. (Çıkrık, 2016: 118).

Birkaç yıldır ilişkilere savunma sanayinin de eklenmesi ve askeri vurgulara da sahip olan Stratejik İşbirliği Anlaşması’nın imzalanması Türkiye - Azerbaycan askeri ilişkilerindeki eksiklikleri gidermede yararlı olmuştur. 26 Mart 2011’de Türkiye’nin Azerbaycan’ı modern piyade tüfeği projesine davet ettiğine, 29 Mart’ta Azerbaycan’ın Türkiye’nin HAVELSAN firmasından askeri gemiler için kontrol sistemi, 30 Mart’ta ise Fırtına zırhlı araçlarının temini için planlar yapıldığını söylenmiştir. Daha sonra ise 2010 yılında Türk Savunma Sanayi 119 sektöründen iki firmanın (Roketsan ve Otokar) Azerbaycan’a ortalama 270 milyon dolarlık ihracat yapıldığı söylenmiştir. (Çıkrık, 2016: 118).

1992 yılından beri Ermeniler tarafından işgal altında olan Karabağ, 27 Eylül 2020’de başlayan savaş 10 Kasım 2020 yılında Türkiye’nin de vermiş olduğu destek ile Azerbaycan Ermenistan’a karşı zafer ilan ederek ateşkes imzalanmıştır.

Genel çerçevede değerlendirilecek olursa, iki ülke arasında geliştirilen askeri işbirliği, özellikle bölgedeki istikrarın sağlanması açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda, hayata geçirilen projeler sayesinde Azerbaycan özellikle Karabağ sorunu ekseninde her zaman Türkiye’nin desteğini hissetmiştir.

NAHCIVAN

Türkiye ve Azerbaycanın tek kara sınırı olan Nahcivan Özerk Cumhuriyeti ise 1990 yılından sonra Kafkasya ve Orta Asya’ya “giriş kapısı” olarak hayati bir görev üstlenmiştir. Nahcivan’ın bulunduğu özel konum Türkiye için ekonomik boyutundan daha önce gelen bir konu olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk’ün “Türk Kapısı”, Kazım Karabekir Paşa’nın “Şark Kapısı” olarak tanımladığı Nahcivan, Türk Cumhuriyetleri arasında Türkiye ile kara sınırı bulunan toprağa sahip olması nedeniyle özel bir anlam ve önem taşımaktadır.

Ermenistan ile İran arasında yer alan Nahcivan, stratejik açıdan çok önemlidir. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında bir bağlantı olmasını isteyen Mustafa Kemal Atatürk bir kez daha dehasını ve ileri görüşlülüğünü ortaya koyarak gösterdiği çabalarla şuan ki Dilucu denilen bölge toprağını İran’dan alarak hali hazırda Türk dünyası ile doğrudan sınırlarımızın olmasını sağlamıştır.

Nahcivan bir Türk toprağıdır ve burada yaşayan halk ile Türkiye arasında sağlam bağlar vardır. Türkiye’deki gelişmeler Nahcivan’a, Nahcivan’daki gelişmeler de Türkiye’ye kısa sürede yansımaktadır. Tarihi Moskova ve Kars anlaşmaları Nahcivan ile Türkiye’yi birbirinden ayrılmaz bağlarla birleştirmiştir. Nahcivan şehir merkezi ile Türkiye’nin Iğdır şehri arasındaki uzaklık 160 km olup Türkiye ve Nahcivan arasında 28 Mayıs 1992’de açılan Umut Köprüsü’yle bağlanan 17 km’lik bir sınır bulunmaktadır.

Kazanılan Karabağ Zaferinden sonra Ermenistan aracılığıyla Türkiye’ye bağlayan Zengezur Koridoru’nun açılması, Türk dünyasını yıllar sonra yeniden birleştirecektir. Aynı zamanda bu koridor, Bölgesel ulaşım ağlarını daha da genişletecek, bölgesel işbirliği artıracak, makroekonomik göstergeleri olumlu etkileyecektir. Bu doğrultuda Nahcivan bir anlamda hem Azerbaycan’ın hem de uluslararası düzeyde lojistik merkez haline gelecektir. Uzun

dönemde Ermenistan ile ilişkiler düzelme gösterirse, Ermeniler için de Nahcivan, yaşamları için nefes alma merkezlerinden biri haline gelecektir. Bu nedenle, Nahcivan'da geleceğe yönelik altyapının Türkiye ile birlikte şimdiden hazırlanması, yaşanacak ticari, turizm, eğitim, sağlık ve askeri her konuda kazanımları çoğaltacaktır ve hem bölge hem de dünya huzur ve istikrarına katkı yapacaktır.

SONUÇ

Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkiler iki devlet arasındaki menfaat ilişkilerine göre değil, iki kardeş ve dost ülke olarak tarihin derinliklerinden beri devam etmektedir. Bunu iki ülkenin liderlerinin sözleri ve uygulamaları ile iki ülke vatandaşlarının birbirlerine bakışında desteklemektedir. Yapılan pek çok saha araştırmasında iki ülkenin dost ve kardeş olduğu hep ön plana çıkan konu olmaktadır. Bunun en son örneği ise iki ülkenin 44 günlük Karabağ Savaşı sırasında gösterdikleri dayanışma ile görülmüştür. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin bir dost ve kardeş ilişkisi olması, ekonomik, eğitim, turizm, savunma gibi her alana da yansımaları sağlamaktadır. İlişkilerin güçlenmesi ve devamlılığı konusunda ana merkez ise Türkiye ile Türk Dünyasının tek kara sınırını oluşturan Nahcivan olmaktadır. Yani Nahcivan Türkiye ile Türk Dünyası arasındaki tam bir anahtar özelliği göstermektedir. Karabağ Zaferinden sonra ise Nahcivan'ın önemi büyük boyutlara ulaşarak tam bir uluslararası merkez olma yönünde şekillenmiştir. Türkiye-Azerbaycan arasındaki güçlü bağlar, gelecek dönemlerde hem bölgenin kalkınmasına katkı yapacak hem de iki ülkenin sosyo-ekonomik kazanımlarını artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Hüseyin (2004), Atatürk Nerimanov ve Kurtuluş Savaşımız, İleri Yayınları, İstanbul.
- Aslanlı, Araz (2018). Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri, Yönetim Ve Ekonomi, Cilt:25 Sayı:1 Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: <http://www.azstat.org>, (24.10.2020)
- Baghirova, Aynura. Oğuzhan, Adil. Yıldız, Emel. (2017) Türkiye-Azerbaycan Dış Ticaretini Etkileyen Faktörler (1998-2014 Dönemi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran Cilt:19 Sayı: 1 (301-314)
- Bal, Harun. Algan, Neşe. ve Manga, Müge. (2015), Geçiş Ekonomilerinde Ekonomik Büyüme Farklılıkların Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:19. Sayı:1. Haziran
- Bayülgen, Okşan. (2003). Facing the dilemma of global capitalism: The case of Azerbaijan. Central Asian Survey, 22(2/3).
- Bedir, Serap, Dilek Özdemir ve Kerem Karabulut (2013), Türkiye İle Nahcivan Arasındaki Sosyo-Ekonomik İlişkilerin Analizi (poster sunum), I. Uluslararası İğdır Sempozyumu, İğdır.
- Dumuş, Savaş. (2018) Türkiye Azerbaycan Dış Ticaret Hacmi Ve Cari Açık: Ampirik Bir Çalışma, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi – Yıl 11 Sayı 3
- Ersoy, Ahmet. Yağmur DURMUŞKAYA, Sedat. İBRAHİMLİ, Ayaz. (2017). Azerbaycan-Türkiye Dış Ticaret İlişkilerinin Ekonometrik Analizi, İşletme Bilimi Dergisi (JOBS), 2017; 5(2): 181-197
- Punsmann B.G. (2009), Türkiye-Ermenistan Uzlaşma Sürecinde Nahcivan Üzerindeki Ablukanın Kaldırılması İçin Öneri, TEPAV Politika Notu.

Sakar, Zeynep Müjde, (2018). Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri Çerçevesinde “Nahcivan Ekonomisini Türkiye İçin Stratejik Önemi Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / Cilt: 11 Sayı: 59 Ekim.

Şimşir, Bilal, Azerbaycan–Azerbaycan’ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye Azerbaycan İlişkileri-, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Nisan 2011.

Uysal, Doğan. Alptekin, Volkan. (2008). Azerbaycan, Geçiş Ekonomileri, (Ed. İ.Ömek, S. Taş, M. Yıldırım), Ekin Yayınevi, Bursa.
Ysayev E. (2012) “Azerbaycan-Türkiye Tarihi-Siyasi İlişkilerinde Nahcivan”, Kardelen Dergisi, Sayı:71.